

LAURI LAHIKAINEN

Suuntaviivoja ekologiselle sivistykselle

Veli-Matti Värri, *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino, Tampere 2018. 186 s.

Kasvatusfilosofi Veli-Matti Värri on kirjoittanut tärkeän ja paljon keskustelua herättäneen kirjan. Teos *Kasvatus ekokriisin aikakaudella* (2018) käsittelee sitä, miten kasvatusta tulisi ajatella ja miten meidän tulisi kasvattaa muita ja itseämme ilmas-

tonmuutoksen, sukupuuttoaalton ja muiden ekokatastrofien uhatessa. Keskeinen ongelma on sosialisatio. Sosialisatiolla Värri tarkoittaa sitä, miten omaksumme ne tavat, taidot, asenteet ja arvot, joita tarvitsemme, voidaksemme toimia yhteiskunnassa. Kasvatuksen tehtävä on val-

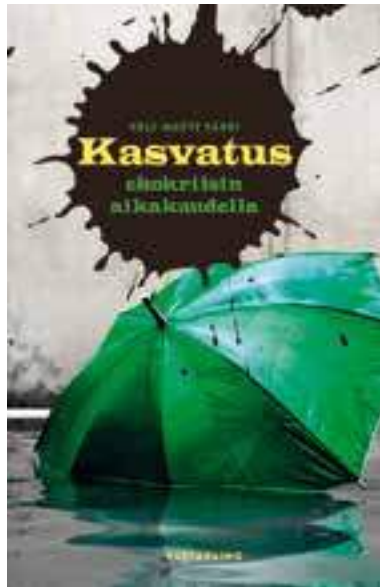
mistaa meidät toimimaan vastuullisesti ja itsenäisesti yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä ja tähän tarvitaan sosialisatian lisäksi kykyä tehdä omia ratkaisuja ja ajatella itse-kriittisesti.

Mutta entä jos yhteiskunta on perustavalla tavalla pielessä, kysyy

Väri. Entä jos yhteiskunta on epäoikeudenmukainen ja itsetuhoisin? Miten kasvattaa ihmisiä muuttamaan maailmaa ja elämään hyvin muuttuneessa maailmassa? Kasvattaja ei ole helpon tehtävän edessä, sillä perinteiset tavat ajatella kasvatusta ja kasvattaa ovat perin juurin kytköksissä ympäristöä tuhoavaan elämäntapaan. Värrin mukaan tarvitaan kasvatuksen ontologista analyysia. On pohdittava, miten kasvatusta muokkaa maailmasuhdettamme, millaisen maailmasuhteen oletamme, kun ajatella kasvatusta, ja miten kasvatusta voisi saada aikaan toisenlaisen maailmasuhteen. Tämä on teoksen kunnianhimoisen tavoite.

Väri nimeää oivaltavasti ongelmallisen maailmasuhteen onkalometafysiikaksi. Onkalometafysiikka on sekä metafora että analyttinen käsite. Onkalo viittaa toisaalta siihen, että kuvittelemme voivamme piilottaa ympäristöongelmat, kuten ydinjätteen maakuoppaan, ja unohtaa ne, ja toisaalta siihen, että elämme ja ajatella kuin onkalossa, pimeästi ja putkiaivoisesti, oman toimintamme hallitsemattomia seurauksia käsittelemättä. Joko torjumme ongelmat ja kiellämme niiden olemassaolon tai etäännyttämme ne helposti hallittaviksi yksittäisiksi pikku pulmiksi. Kuvittelemme, että samat tai samanlaiset teknologiset ratkaisut ja ajattelutavat, jotka ovat ajaneet meidät ekokriisiin onkaloon, voivat johdattaa meidät sieltä pois.

Onkalometafysiikan analyysin avulla Väri diagnosoi monia mannermaisten filosofien, ympäristöfilosofien ja feministien tunnistamia ongelmia, kuten dualistista ajattelua, käsitystä ihmisestä muusta luonnosta erillisenä olentona ja muun luonnon näkemistä resurssina, kaatopaikkana ja varastona. Myös kapitalistinen kilpailu, tuotemaailma ja ryöstötalous kytkeytyvät osaksi samaa ongelmavyyhtiä.

Helppoja ratkaisuja ei ole olemassa, eikä onkalosta päästä pois vain opetussuunnitelmaa muuttamalla. Tarvitaan perustavanlaatuisia muutoksia, ja tässä muutoksessa kasvatuksella ja kasvattajilla on oma olennainen tärkeä roolinsa. Värrin mukaan kasvattajien tulee asettua vastarintaan kilpailuyhteiskunnan vaatimuksia ja uusliberalistista elinikäisen oppimisen ideologiaa vastaan. On myös tunnistettava kasvatuksen poliittisuus – neutraalia kasvatusta ei ole olemassakaan. Lisäksi on huomattava, että kasvatusta on paljon muuallakin kuin lasten ja vanhempien välisessä suhteessa, päiväkodissa ja luokkahuoneessa. Esimerkiksi tästä Väri ottaa risteilyaluksen lasten leikkiosaston, joka on sisustettu muistuttamaan aikuisten baaritiskiä brändeineen päivineen. Muun muassa erilaiset lapsille tarkoitettut tilat ja niiden mahdollistamat leikit kasvattavat lapsista kapitalismille kuuliaisia kuluttajasubjekteja. Kasvatuksen merkityksen tunnistaminen on yksi tärkeä askel muutoksessa kohti ekologista sivistystä. Lisäksi tarvitaan kollektiivista toimintaa, uusia pedagogisia yhteisöjä ja vanhojen yhteisöjen puolustamista.

Uusi kasvatusta voi olla vain kollektiivisen projektin tulos, mutta joihtakin suuntaviivoja Väri ehdottaa. Kasvatusta tehtävänä on auttaa meitä tulemaan moraalissubjekteiksi, jotka ymmärtävät oman riippuvuutensa ja erottamattomuutensa muusta luonnosta ja toisista ihmisistä, kykenevät kultivoimaan omaa haluaan ja sitä kautta vastuullisuutta, hyveitä ja empatiaa sekä kuvittelemaan nykyiset ennakkoehdot ylitettävän tavan elää yhdessä.

Värrin teoreettinen työkalupakki on rikas, ja siinä näkyy pitkä filosofinen työ. Kasvatusta filosofian eri perinteet, heideggeriläinen teknologikritiikki, Marcusen kriittinen teoria ja kapitalismikritiikki, hyve-etiikka, tunnustuksen teoria, psykoanalyysi, Merleau-Pontyn fenomenologia ja sen ympäristöfilosofiset sovellukset sekä Timothy Mortonin objektorientoitunut ajattelu muodostavat kiehtovan synteisin. Välillä näin monipuolinen lähteistö hengästyttää ja saa pohtimaan, miten kaikki palaset oikein sopivat yhteen. Entä miten kirjaan tulisi suhtautua, jos ei jaa samoja teoreettisia lähtökohtia? Voiko samalle vuorelle kiivetä myös toista polkua (lainatakseni hyvin toisenlaista polkua kiivenneen ekokriisin ajattelijan, toissa vuonna edesmenneen Derek Parfitin vertauskuvaa)? Väri ansaitsee kuitenkin kiitosta siitä, että kykenee esittelemään ja soveltamaan monimutkaisia teorioita kirkkaasti ja ymmärrettävästi.

Kasvatus ekokriisin aikakaudella on arvokas lisä ympäristön ja yhteiskunnan tilasta käytävään keskusteluun. Esimerkiksi ympäristöetiikan alalla kasvatusta filosofia on jäänyt vielä vähälle huomiolle siitakin huolimatta, että monet ajattelijat ovat korostaneet uusien hyveiden kultivoinnin tarvetta. Nyt teos on erityisen ajankohtainen, kun kasvatettavat ovat ryhtyneet kasvattamaan kasvattajia nuorten ilmastoliikkeen muodossa.